

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ AGRICULTURAL UNIVERSITY OF ATHENS

Κοινωνιολογία της Αγροτικής Ανάπτυξης

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη και Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου»

Ενότητα 1: Θεωρία και Μέθοδος
στη Μελέτη της Αγροτικής
Κοινωνίας (1/4) 2ΔΩ

Διδάσκων: Χαράλαμπος Κασίμης

Τμήμα: Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Μαθησιακοί στόχοι

- Το μάθημα στοχεύει σε μια ολιστική και κριτική προσέγγιση της έννοιας της αγροτικής ανάπτυξης μέσα από τη διδασκαλία βασικών εννοιών και μεθόδων για την κατανόηση μιας κοινωνικά ετερογενούς αγροτικής κοινωνίας. Πλαίσιο αναφοράς αποτελεί η Ελλάδα και οι χώρες της Ε.Ε.

Λέξεις κλειδιά

- Αγροτική κοινωνία, ύπαιθρος, ανάπτυξη, δημογραφία, αγροτική εκμετάλλευση, οικογενειακή γεωργία, φύλο, νέα αγροτικότητα, πολυλειτουργικότητα

Θεωρία και μέθοδος στη μελέτη της αγροτικής κοινωνίας 1/5

Η έννοια της ανάπτυξης και οι θεωρητικές προσεγγίσεις στην κοινωνιολογία της ανάπτυξης

- Το κεντρικό ζήτημα της κοινωνιολογίας της ανάπτυξης αφορά τη διατύπωση ορισμένων κανόνων βάσει των οποίων μπορεί **να γίνει κατανοητή η διαδικασία της ανάπτυξης** σε διαφορετικά κράτη ή περιοχές.
- Το σημαντικότερο ερώτημα είναι: **«Πως ορίζεται η ανάπτυξη;»**
- Η απάντηση σε ένα τέτοιο ερώτημα δεν είναι απλή, αλλά στηρίζεται σε ορισμένες προϋποθέσεις...

Θεωρία και μέθοδος στη μελέτη της αγροτικής κοινωνίας 2/5

- Παρά τις θεωρητικές διαφωνίες και την έμφαση που δίνεται σε ορισμένα επιμέρους χαρακτηριστικά, όλοι (Marx, Weber, Durkheim) **συμφωνούν** ότι σημειώθηκε ένας ριζικός μετασχηματισμός στη Δυτική Ευρώπη που οδήγησε στη **μετάβαση από την παραδοσιακή κοινωνία στη σύγχρονη**
- Όλοι οι θεωρητικοί, αλλά ο καθένας με το δικό του τρόπο, περιέγραψαν τη διάλυση των τοπικών και ιδιαίτερων μονάδων και την **ανάδυση καθολικών και απρόσωπων κοινωνικών δομών**

Θεωρία και μέθοδος στη μελέτη της αγροτικής κοινωνίας 3/5

- Κατά τη μεταπολεμική περίοδο έγινε περισσότερο εμφανής η **ανάγκη διερεύνησης του τρόπου ή των τρόπων** με τους οποίους οι χώρες του Τρίτου Κόσμου ή οι παραδοσιακές/υπανάπτυκτες κοινωνίες **μπορούσαν να «αναπτυχθούν»**

Το ερώτημα:

- «Μπορεί να υπάρξει διάχυση ή αναπαραγωγή της διαδικασίας μετασχηματισμού της Δύσης στις λοιπές χώρες;»

○ Η κοινωνιολογία της ανάπτυξης θέτει με συστηματικό τρόπο το ερώτημα και επιχειρεί να οργανώσει τα βασικά επιχειρήματα

- Δύο διαφορετικές σχολές σκέψης ανέλαβαν να δώσουν απάντηση σε αυτό το κεντρικό ερώτημα

Θεωρία και μέθοδος στη μελέτη της αγροτικής κοινωνίας 4/5

- Η πρώτη σχολή σκέψης που αναφέρεται στη «**θεωρία του εκσυγχρονισμού**» (**φιλελεύθερη σχολή**) δίνει έμφαση στην ανάλυση της διάδοσης των αναπτυξιακών/εκσυγχρονιστικών αξιών στις χώρες του Τρίτου Κόσμου
- Η δεύτερη σχολή σκέψης που αναφέρεται στη «**θεωρία της εξάρτησης**» (**μαρξιστική**) δίνει έμφαση στην ανάλυση της απόκρουσης των πλεγμάτων εξάρτησης που δημιουργούνται από τις σχέσεις εξουσίας στο παγκόσμιο σύστημα
- Μια **σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο σχολών σκέψης** είναι ότι:

α) Η πρώτη αναζητά τις ευκαιρίες μέσα από την αποδοχή των δομών του παγκόσμιου συστήματος και των κεντρικών πολιτισμικών συνιστωσών της παγκόσμιας κοινωνίας

Θεωρία και μέθοδος στη μελέτη της αγροτικής κοινωνίας 5/5

β) Η δεύτερη υποστηρίζει όχι μόνο την αναγκαιότητα, αλλά και τη δυνατότητα του μετασχηματισμού των συστατικών χαρακτηριστικών του παγκόσμιου συστήματος και της κοινωνίας

- Η σχολή της θεωρίας του εκσυγχρονισμού υπογραμμίζει την ανάγκη εξεύρεσης ή αναπλήρωσης των ελλειπόντων παραγόντων (π.χ. κεφαλαίου, επιχειρηματικότητας, «καπιταλιστικού πνεύματος» κ.λπ.) που οδηγούν στο μοντέλο της καπιταλιστικής ανάπτυξης
- Η σχολή της εξάρτησης αναδεικνύει τις ενδογενείς (άνιση ανταλλαγή, ύπαρξη κυρίαρχης τάξης γαιοκτημόνων, οπισθοδρομικές παραγωγικές δομές κοκ.) και εξωγενείς αδυναμίες (έλλειψη αυτοδιάθεσης, οικονομική εξάρτηση, παγκοσμιοποίηση κοκ.) ανάπτυξης των υπανάπτυκτων χωρών

Η θεωρία της ανάπτυξης σε «αδιέξοδο» 1/6

Οι βασικοί λόγοι του αδιεξόδου:

- το χάσμα ανάμεσα στις φτωχές και τις πλούσιες χώρες συνέχιζε να υφίσταται χωρίς να διαφαίνεται μια διέξοδος για τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες
- οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες κατά τη δεκαετία του 1980 ασχολούνταν κυρίως με βραχυπρόθεσμες πολιτικές που είχαν ως στόχο να διαχειριστούν απλώς τα χρέη τους
- η οικονομική μεγέθυνση είχε καταστροφικό αποτέλεσμα στο περιβάλλον

Η θεωρία της ανάπτυξης σε «αδιέξοδο» 2/6

- ο σοσιαλισμός ως πολιτικό μέσο επίλυσης του προβλήματος της «υπανάπτυξης» κατέρρευσε και απονομιμοποιήθηκε
- η διαμόρφωση της πεποίθησης ότι η παγκόσμια αγορά αποτελεί ένα όλον και δεν μπορεί να προσεγγισθεί χρησιμοποιώντας πολιτικές που στοχεύουν μόνο στο εθνικό επίπεδο
- η πρόοδος του μεταμοντερνισμού στις κοινωνικές επιστήμες, που σήμανε την τάση υπονόμησης των «μεγάλων αφηγήσεων» (καπιταλισμός, σοσιαλισμός, κομμουνισμός κ.λ.π.) με το επιχείρημα ότι δεν υπάρχει ενιαία πραγματικότητα έξω από το άτομο

Η θεωρία της ανάπτυξης σε «αδιέξοδο» 3/6

- Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980 η μόνη ομάδα που έμεινε ανέπαφη από την κρίση ήταν οι νέο-φιλελεύθεροι υποστηρικτές της ελεύθερης αγοράς
- Η κρίση αυτή ωφέλησε τη νέο-φιλελεύθερη σχολή που υποστήριξε και υποστηρίζει την περαιτέρω υποχώρηση του κράτους υπέρ της αγοράς

Από την άλλη η σχολή αυτή υφίσταται και την ισχυρότερη κριτική και απονομιμοποίηση σήμερα

Κατά τη δεκαετία του 1990 ήταν πια ξεκάθαρο ότι υπήρχε **ανάγκη άρσης του αδιεξόδου της κοινωνιολογίας της ανάπτυξης**

Η θεωρία της ανάπτυξης σε «αδιέξοδο» 4/6

Οι αλλαγές αυτές ήταν:

- Αλλαγές που παρατηρούνταν κατά την εμπειρία της ανάπτυξης μεταξύ διαφορετικών ομάδων χωρών
- Η κρίση εμπιστοσύνης στο σοσιαλισμό ως πολιτική ιδεολογία και η σταθερά ανερχόμενη δυναμικότητα των θεματικών εκστρατειών (π.χ. περιβάλλον, τρόφιμα) και των νέων κινημάτων σε διαφορετικές πλευρές της υφηλίου
- **Η δυναμική ανάπτυξη πρώην υπανάπτυκτων χωρών (χώρες BRIC)**
Το βασικό ζήτημα που αφορά στην έννοια, τη θεωρία και την πρακτική της ανάπτυξης είναι πλέον η μελέτη της ετερογένειας ή αλλιώς της πολυμορφίας της ανάπτυξης

Η θεωρία της ανάπτυξης σε «αδιέξοδο» 5/6

- **Σε μάκρο-επίπεδο:** Γίνεται κατανοητό ότι χρειάζεται αρκετά μεγαλύτερη ευαισθησία στις ιστορικά θεμελιωμένες διαφοροποιήσεις που σημειώνονται στις εθνικές οικονομίες (αλλά και στο εσωτερικό τους). Γίνεται εμφανές ότι η κοινωνικο-πολιτική ανάπτυξη των χωρών δεν ακολουθεί ένα προ-διαγεγραμμένο σενάριο, αλλά είναι αποτέλεσμα μιας μακράς σειράς κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών και πολιτισμικών συσχετισμών
- **Σε μέσο-επίπεδο:** Στο ενδιάμεσο αναλυτικό επίπεδο, οι σχέσεις μεταξύ των φύλων και οι ταξικές δομές αποτελούν ζητήματα που χρήζουν μεγαλύτερης προσοχής και ανάλυσης

Η θεωρία της ανάπτυξης σε «αδιέξοδο» 6/6

- **Σε μικρο-επίπεδο:** Το παράδειγμα της αγροτικής ανάπτυξης είναι ιδιαίτερα διαφωτιστικό. Η ανάγκη ανταπόκρισης στις ανάγκες ανάπτυξης των ετερογενών αγροτικών δομών ανέδειξε μια διττή δράση των μελετών αγροτικής ανάπτυξης:
  - την εμμονή στη μελέτη τόσο των ***ιδιαιτεροτήτων των συγκεκριμένων τόπων***
  - όσο και των ***ευρύτερων δυνάμεων που καθορίζουν και καθορίζονται από τις ιδιαίτερες τοπικές συνθήκες και ιστορίες***

Το πρόβλημα της θεωρητικής συνοχής 1/4

Υπάρχουν τρεις βασικές κατηγορίες ζητημάτων για την αντιμετώπιση του προβλήματος θεωρητικής συνοχής στις οποίες μπορούν να ενταχθούν τα:

- ζητήματα **θεωρίας και μεθόδου** και ιδιαίτερα η πρόθεση και οι μεθοδολογικές επιπτώσεις από τη μεταφορά των ευρημάτων από την εφαρμοσμένη έρευνα στην οργανωμένη θεωρητική επεξεργασία (ευαισθησία στην ετερογένεια)
- ζητήματα νέα και παλαιά που αφορούν τη σχέση **δράσης, δομής και ερμηνείας**
- ζητήματα που αφορούν στις επιπτώσεις της έρευνας για την **κοινωνική ανάπτυξη**

Το πρόβλημα της θεωρητικής συνοχής 2/4

- Υιοθετώντας μια ατζέντα επικεντρωμένη στην ετερογένεια, οι μελέτες της κοινωνικής ανάπτυξης μιλούν σήμερα για την **κοινωνική ανάπτυξη μακριά από τη λογική της μονο-επιστημονικής ανάλυσης.**
- **Η κοινωνική ανάπτυξη** αναγνωρίζει την ιδιαιτερότητα των μεθοδολογικών και θεωρητικών ζητημάτων που έχουν αναδειχθεί από την ομάδα των λεγόμενων «μαλακών» επιστημονικών αντικειμένων (κοινωνιολογία, ανθρωπολογία, κοινωνική γεωγραφία, πολιτική επιστήμη) και της διακριτότητάς τους έναντι των οικονομικών ζητημάτων

Το πρόβλημα της θεωρητικής συνοχής 3/4

Ακόμα και από την πλευρά του νέο-φιλελευθερισμού υποστηρίζεται ότι υπάρχει ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για τα ζητήματα της κοινωνικής ανάπτυξης αφού συνειδητοποιείται ότι η ανάπτυξη αφορά περισσότερα πράγματα από την οικονομική μεγέθυνση

- Η ανάπτυξη δεν μπορεί να είναι μια μονοδιάστατη ιδέα, αλλά συνιστά μια πολλαπλότητα ιδεών που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους
- Το ζήτημα της ανάπτυξης συνδέεται με τα δρώντα υποκείμενα/φορείς που την διατυπώνουν και μέσω των ενεργειών τους και των αλληλεπιδράσεών τους «παράγουν» τελικά ανάπτυξη
- **Η τριάδα της ανάπτυξης είναι: κράτος, αγορά και κοινωνία των πολιτών** (η έμφαση σήμερα είναι όλο και περισσότερο στην τελευταία)

Το πρόβλημα της θεωρητικής συνοχής 4/4

- Ορισμένα νέα θέματα που αναδεικνύονται ως σημαντικά στην ατζέντα της σύγχρονης θεωρίας της ανάπτυξης είναι
  - Η σχέση νεοφιλελευθερισμού και παγκοσμιοποίησης (η πρόσφατη κρίση το αναδεικνύει περισσότερο)
  - Το περιεχόμενο της κοινωνικής ανάπτυξης
  - Ο ρόλος του κοινωνικού κεφαλαίου
  - Η σημασία του φύλου
  - Η συμμετοχή
  - Η καλή διακυβέρνηση και η διαχείριση της ανάπτυξης
  - Το περιβαλλοντικό κίνημα

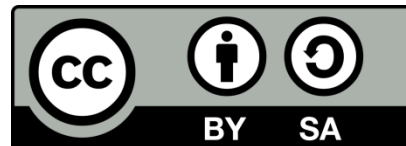
Βιβλιογραφία

- Kothari, U. and Minogue, M. (2002), Critical Perspectives on Development, in U. Kothari and M. Minogue (eds), Development Theory and Practice: Critical Perspectives, Houndmills, Palgrave, pp. 1-16
- H. Newby & F. H. Buttel (1980), Toward a Critical Rural Sociology, στο H. Newby & F. H. Buttel (eds), The Rural Sociology of the Advanced Societies: Critical Perspectives, Croom Helm, pp. 1-35
- M. Mackay, H. C. Perkins and S. Espiner (2009), The Study of Rural Change from a Social Scientific Perspective: Literature Review and Annotated Bibliography, Lincoln University, New Zealand, pp. 3-21
- F. H. Buttel (2001), Some Reflections on Late Twentieth Century Agrarian Political Economy, Sociologia Ruralis, vol. 41, No 2, pp. 165-182

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδεια χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

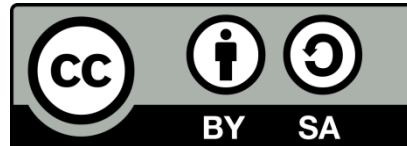
Σημείωμα Αναφοράς

- Copyright Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών 2014. Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης, Χαράλαμπος Κασίμης. «Κοινωνιολογία της Αγροτικής Ανάπτυξης». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://oceclass.aua.gr/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων, π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Η άδεια αυτή ανήκει στις άδειες που ακολουθούν τις προδιαγραφές του Ορισμού Ανοικτής Γνώσης [2], είναι ανοικτό πολιτιστικό έργο [3] και για το λόγο αυτό αποτελεί ανοικτό περιεχόμενο [4].

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

[2] <http://opendefinition.org/okd/ellinika/>

[3] <http://freedomdefined.org/Definition/EI>

[4] <http://opendefinition.org/buttons/>

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.